

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

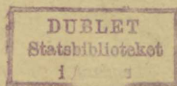
Kreaturers og Hestes Transport

paa

Jærnbaner.

Af

Oscar Feddersen.

636
91

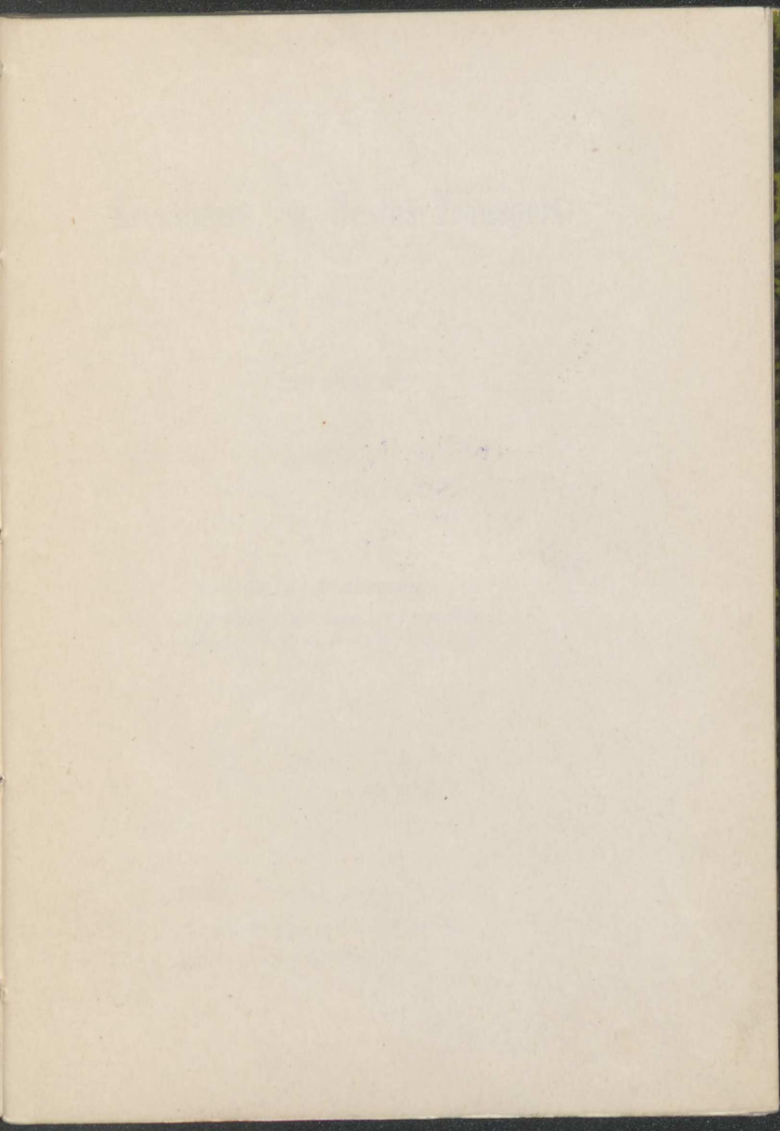
51558.

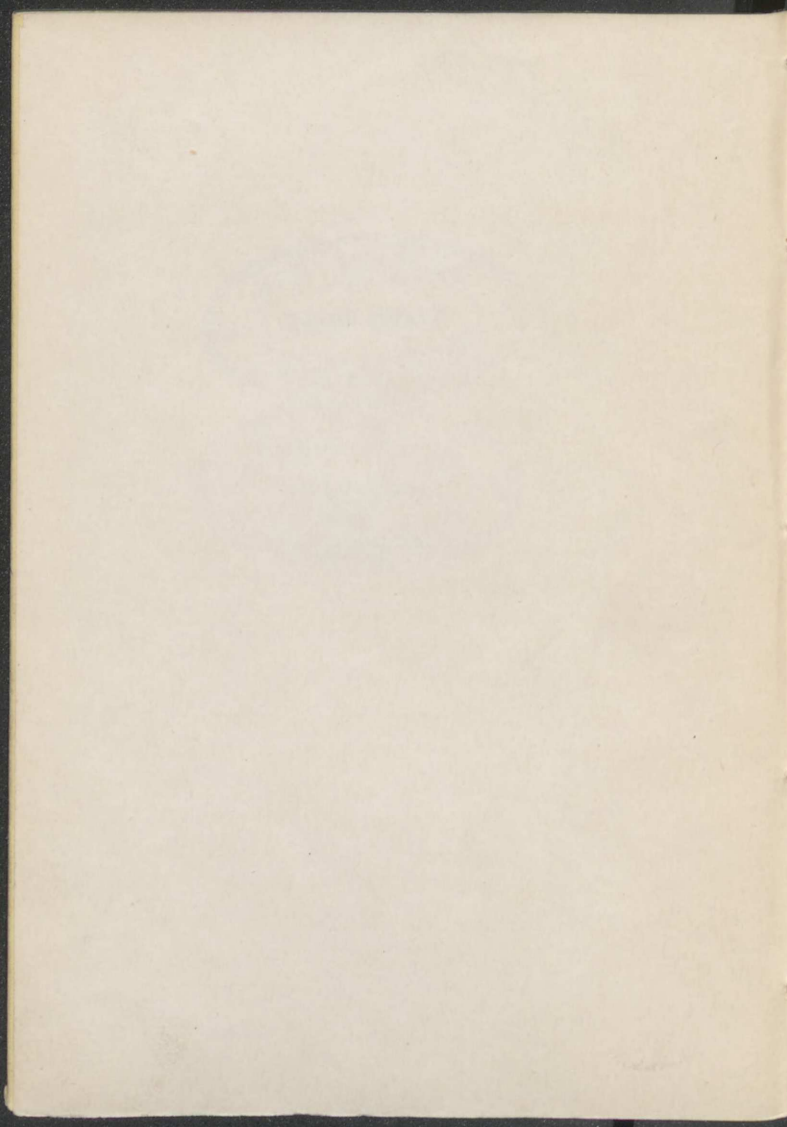

ERHARDT BØGH

Bogbinder

Aarhus

Kreaturers og Hestes Transport

paa

Jærnbaner.

Af

Oscar Feddersen,

Lieutenant i Rytteriets Forstærkning,
Assistent ved Fredericia Jernbanestation.

Viborg.

Th. Stenersens Bogtrykkeri.

1875.

STATSBIBLIOTEKET

AARHUS.

Opdrætning og Udførsel af levende Kreaturer har allerede i flere hundrede Aar været en af Hovedindtægtskilderne for Jyllands Beboere. — Det kan derfor heller ikke undre Nogen, at der allerede fra Kong Kristiern den Andens Tid, findes Lovbestemmelser for Opdrætning af og Handel med „stalfodrede Øksne“, ligesom det uden Tvivl vil være Alle bekjendt, at Gustav Erikson Wasa begyndte den Vandring, som fra Jylland til Sidst førte ham op paa Sveriges Kongetrone, med at rejse som Kvægdriver til Lübeck.

Fortidens Kreaturudførsel herfra Landet har imidlertid haft store Ulæmpes at overvinde. Først slette Landeveje, ad

hvilke Dyrene maatte tilbagelægge store Strækninger, og dernæst efter en saadan Vandring maaske en lang og besværlig Sørejse i Sejlskibe, som baade vare ubekvent indrettede og for en Del afhængige af Vejrets og Vindens uberegnelige Luner. At desuden Savnet af en hyppig og akkurat Postforbindelse har medført mange Bryderier for Kjøbere saavel som for Sælgere, turde være tilstrækkelig indlysende.

Naar man sammenligner de ved den tidligere anvendte Metode forbundne Udgifter med dem, som Trafiken paa Jærnbanen nu medfører, vil man i Almindelighed finde, at Omkostningerne ved Transporten af nogle enkelte Stkr. Kreaturer ad en ringe Vejlængde og ved eget Bud tidligere vare mindre, end Tilfældet nu er, naar Dyrene tilbagelægge en lignende Strækning i en Jærnbanevogn. Anderledes stiller Forholdet sig med Hensyn til større Transporter ad en længere Vejstrækning. Det er under saadanne Om-

stændigheder nu langt billigere, at benytte Banen, end at lade Dyrene tilbagelægge Vejen til Fods. Man maa desuden huske, at en lang Marchtur til Markedspladsen, selv om ogsaa alle Dyrene naa Bestemmelsesstedet, i Regelen betydelig forringer deres Huld og altsaa ogsaa deres Vardi, til samme Tid som den langvarige Transport hindrer Sælgeren i hurtig at benytte Markedets gunstige Konjunkturer. Førte paa Jærnbanen ville derimod i Regelen alle Dyrene, naar ingen uforudsete Uheld indtræffe, ikke alene naa deres Bestemmelsessted til rette Tid, men ogsaa komme dertil i god Behold.

Det er først Nutiden med dens Dampskibe, Jærnbaner og Telegrafer, som har kunnet bringe Handelen med levende Kreaturer til det Højdepunkt, den nu indtager i vore Handelsforhold, og som den forhaabentlig længe vil indtage. Jeg skal her ikke indlade mig paa, at møde med Talstørrelser, for at vise, hvor mange Stkr. af denne eller hin Slags

Kreaturer, der aarlig udføres, men jeg vil indskrænke mig til at sige, at en stor Del af de Kreaturer, som udføres fra Jylland, gaar ad Jærnbane ud over Grænsen. Hvor vidt Handelen vedblivende vil gaa ad denne Vej, eller om den i Fremtiden vil tage en anden Retning ved at søge til England over Esbjerg, derom kan man endnu vanskelig danne sig nogen grundet Mening. Hvad enten imidlertid Kreaturerne i Fremtiden vedblivende ville blive førte til de forskjellige Markeder i Slesvig og Holstein eller til Esbjerg, for at udskibes derfra, kan der næppe være nogen Tvivl om, at Dyrene ville komme til at tilbagelægge en Del af Vejen paa Jærnbane, for i rette Øjeblik at naa Bestemmelsesstedet.

Ved at have en Jærnbane til Transport af Kreaturer, skal man imidlertid ingenlunde alene indvinde Tid, men man skal ogsaa have Dyrene i god Behold paa Markedspladsen. Naar der nemlig ikke anvendes særlig Opmærksomhed

herpaa, saavel fra Jærnbansens som fra Forsendernes Side, vil det ikke kunne undgaas, at jævnlig nogle af Dyrene ved den hurtige Transport ville blive saa anstrængte og forkomne, at de i Kjøbernes Øjne til dels ville mangle „Synet“, det vil sige det gode Udseende.

Tidligere var det ikke sjældent, at et Kreatur maatte sælges undervejs for en ringe Pris, fordi det ikke kunde udholde de med den lange Vandring forbundne Anstrængelser. At noget Lignende ogsaa kan befrygtes, at ville blive Tilfældet, hvor Vejstrækningen tilbagelægges i en Jærnbanevogn, lyder maaske besynderligt i Manges Øren, men hvad der afgjort er endnu forunderligere, er at det virkelig sker og det endda ikke saa ganske sjældent. Enhver erfaren Kreaturhandler véd uden Tvivl meget godt, hvor stor Betydning det har, at Dyrene møde paa Markedet i en saa god Tilstand som mulig, og jeg haaber ogsaa, at disse ville give mig Ret, naar jeg

udtaler, at et af Hovedmidlerne til at opnaa dette Resultat er, at behandle Dyrene saa omhyggeligt og skaansomt som muligt under selve Transporten.

Dette synes imidlertid ikke endnu at være gaaet op for Alle, og jeg skal derfor i denne korte Fremstilling søge at give nogle Anvisninger for dem, som ved en tankeløs eller upraktisk Behandling af Kreaturerne, udsætte sig for, at et eller flere af disse omkomme undervejs og at Resten til Dels i en ynkelig Forfatning naar Bestemmelsesstedet. En sikker Udsigt til, at dette kan blive Tilfældet, tør loves Enhver, som af Sparsommelighed undlader, at skaffe Dyrene tilstrækkelig Plads i Vognene ved ikke at betale Fragt for en halv eller en kvart Vognladning, naar og hvor det viser sig at være nødvendigt. Manges sparsommelig Mand vil nemlig tidt mene, at det er en gyselig Mængde Penge, som

medgaar til Transporten, og i Bevidstheden om, at Jærnbanen ikke lader sig aftrygle en Skilling i den fastsatte Fragt, lader han det gaa ud over Kreaturerne, for at spare, lige meget paa hvad Maade og lige meget om det er klogt eller galt, at gjøre det i det foreliggende Tilfælde.

For altsaa at spare, propper man almindelig Vognene saa fulde af Kreaturer, som man paa nogen Maade tør, dersom man ikke vil risikere, at vedkommende Stationsforvalter skal nedlægge Protest derimod, eller at Vognene skulle blive, paa Grund af Overfyldning og i Henhold til de i Tillæg IV til Befordringsreglementet for de danske Statsbaner givne Bestemmelser, satte ud af Toget undervejs. — At det nævnte Tillæg af forskellige Forsendere er blevet modtaget med ufortjent Uvilje, skal her kun i Forbigaaende berøres, da Enhver, som har haft Lejlighed til at iagttage de tidligere Forhold ved Kvægtransporten, uden Tvivl vil erkjende saavel Nødvendigheden som Betimelig-

heden af dets Fremkomst. Man maa for Resten ikke tro, at den Mand, som vil spare paa Fragten for sine Kreaturer, paa Grund af disse Bestemmelser straks giver tabt; tværtimod, forinden bruger han tidt en ligefrem forkastelig Veltalenhed, naar det gjælder om, at faa disse læssede efter sit Forgodtbefindende. Heller end at ofre nogle faa Dalere mere end oprindelig paa-tænkt, udsætter han sig for de nævnte Ulæmper, hvoraf han ogsaa trues hinsides Grænsen, da de prøjsiske Gensdarmer i Woyens have Ordre til, at forlange de overfyldte Vogne omlæssede. Dyrene maa undvære Strøelse i Vognene undervejs, og Opstaldning undgaar man helst ogsaa; kan man desuden paa nogen Maade undgaa, at betale for en Vogter, til at ledsage dem paa Rejsen, gjør man ogsaa dette, eller man vælger den, der paatager sig Bestillingen for den laveste Betaling, uden Hensyn til, om han forstaar den eller ej. Resultatet af den megen Spar-sommelighed er ikke vanskelig at forud-

se. Afsenderen kan være glad, hvis han slipper med at faa sine Kreaturer i en lidende Forfatning til deres Bestemmelsessted; thi navnlig i stærk Varme vil han meget let være udsat for, at et eller flere af Dyrene ere døde undervejs.

Hvad det angaar, at behandle Kreaturerne uden Omtanke, da kan dertil endnu bl. A. henregnes: den Maade, som man ofte bruger ved Indlæsning og Transport, navnlig af Svin og Kvæg. Skal der f. Eks. læsses en Vognladning af de Første, sker det ofte i Jav og Hast; Dyrene jages i den største Skyndsomhed til vedkommende Banestation og helst op i Vognene med det Samme, uden at man synes at skjænke det en Tanke, at megen Varme er en sand Ødelæggelse for disse Dyr. Man sparrer Strøelse i Vognene og undlader tillige ofte at sende paalidelige og kyndige Vogtere med, hvoraf Følgen bliver, at Svinene savne Tilsyn undervejs og derfor f. Eks. hyppigt kunne faa Lov til at blive holdte indelukkede i Vognene paa de Steder, hvor

det oprindelig var bestemt, at de skulde have holdt Rast.

Med Hensyn til Kvæget fristes man især til at anke over den Maade, hvorpaa det tidt bliver bundet i Vognene. Man tvinger nemlig Dyrene til at staa med Hovedet bøjet tilbage i en unaturlig og meget tvungen Stilling, i hvilken de bogstavelig talt næppe kunne røre en Muskel. For en Del kan man vistnok heri søge Grunden, hvorfor undertiden et eller andet Stykke Kvæg, der er bundet paa denne Maade, og som befordres i en aaben Vogn, bliver rasende af Smerte og Ængstelse over den uvante Bevægelse, river sig løs og springer ud af Vognene. I Regelen hændes det hyppigst, hvor Dyret er ene i Vognen, skjønt det ogsaa er sket, hvor denne har været fuldt ladet. Endvidere er man desuden altfor tilbøjelig til at binde Dyrene med løse Rendeløkker om Hornene, hvorved Rebet ofte slemt skamfiler Panden paa et eller andet Stk. Kvæg, som er uroligt. Man forsømmer

tillige tidt, at vande Dyrene undervejs eller at lade dem faa en Smule Bevægelse, hvor Forholdene tillade det, lige som man ogsaa er altfor tilbøjelig til at lade dem blive staaende Natten over i Vognene.

Det, som aabenbart pincer Kreaturerne mest paa Jærnbane rejser, er Varmen; men dette synes mange Afsende ikke at kunne indse, hvorfor de ogsaa sammenstuve Dyrene lige saa tæt om Sommeren som om Vinteren. Jeg kjender et Eksempel paa, at man endog i en dansk aaben Vogn har transporteret et Antal af 44 Svin; men saa fandtes der ogsaa et Par Dage senere i Bladet „Hamburger Nachrichten“ en Notis, hvori man, næst efter at udtale sin alvorlige Misbilligelse af det Skete, oplyste, at der ved Ankomsten til Schulerblatt-Station i bemeldte Vogn var forefundet 17 døde Svin foruden 5 eller 6 med brækkede Ben. Heldigvis hænder noget Lignende næppe oftere, siden de danske Stationer have faaet et bestemt

Tilhold om, at gjøre Politiet opmærksomt paa de Afsendere, der overtræde Lovbestemmelserne om Dyrplageri, til samme Tid som de prøjsiske Gensdarmmer i Woyens have Ordre til at lade alle de Kreaturer, som ikke have tilstrækkelig Plads i Vognene, udlæsse og opstalde paa Afsenderens Regning. Det kan være et meget pinligt Formynderskab at være underkastet; men for mange Afsenderes Vedkommende er det vistnok gavnligt, idet det nemlig tvinger dem til, at være nogenlunde fornuftige i Behandlingen af deres Kreaturer.

Man maa navnlig ønske, at Forsenderne deraf ville tage Anledning til, hyppigere end Tilfældet i Regelen er, personlig at overvære Ind- eller Udlæsningen af deres Kreaturer. Aldeles at overlade Tjereestofolkene disse Forretninger, er en mislig Sag, da de sjælden varetage dem med den Omsigt, som Husbondens velfortjente Interesse kræver.

Det Antal Kreaturer, som om Sommeren uden Risiko lader sig befordre i en Vogn er af:

Svin, meget fede	højest	24	Stkr.
„ mellemstore	„	28	—
„ smaa	„	30	—
Stude og Køer	mellst.	9-10	—
„ svære	„	8	—
Kvier og Ungkvæg	„	12	—
Faar, store	„	35	—
„ mindre	„	40	—
Heste, alm. Størrelse	„	6	—
„ mindre	„	7	—

Med Hensyn til Læsningen af **Svin**, da maa det meget tilraades, at man giver sig god Tid dermed. Dyrene maa saaledes ikke jages trætte eller varme paa Vejen til Ladepladsen, men man maa drive dem uden altfor stor Skyndsomhed. Naar man har faaet dem samlede i Fjelden, maa de have Ro til at blive afkølede, inden selve Læsningen begynder. Det vil afgjort være heldigt, at have Trugene i

Folden fyldte med Vand, for at de tørstige Svin kunne slukke Tørsten.

Til Transporten skal man i den varme Tid af Aaret benytte aabne Vogne med Solsejl, eller saadanne lukkede Vogne, i hvilke der ved Anbringelse af Gitterværk indenfor Døren, lader sig tilvejebringe et godt Lufttræk. Da der udvikles megen Hede, naar Dyrene ligge paa de bare Planker og disse blive vaade, har man fra Jærnbanens Side truffet den Foranstaltning, at Bunden i Vognene dækkes med et 2—4 Tommer tykt Lag, fugtigt, men stenfrit Sand, i den Hensigt paa denne Maade at skaffe større Kølighed til Veje. Tilhængere af denne Fremgangsmaade anføre til Støtte derfor, at Sandet, ved flittigt at overhældes, danner en Pøl, og at Svinet, som bekjendt, i Varme gjerne vil ligge i en saadan. Som endnu en vægtig Grund for at foretrække Sand til dette Brug fremfor f. Eks. Halm, gjør man endvidere gjældende, at det sidst nævnte Stof

er saa kostbart, at Handelen med Svin ikke vil kunne bære de med Anskaffelsen forbundne Udgifter, ligesom man ogsaa antager, at Brugen af Halm ved større Transporter vil vise sig upraktisk, enten paa Grund af Vanskeligheden ved at skaffe det fornødne Kvantum til Veje eller paa Grund af Besværligheden ved at faa det transporteret til Afgangstedet. Endelig mener man ogsaa, at kunne godtgjøre, at der hyppigere findes døde Svin i de Vogne, hvis Bund er belagt med Halm, end hvor Vognbunden har været belagt med Sand. I Modsætning hertil udtale imidlertid de Forsendere, som forkaste Anvendelsen af Sand til dette Brug, at da Halm som bekjendt er en slet Varmeleder, vil det hindre, at Dyrene angribes af Varmen fra Vognens Planker, naar disse beskinnes af Solen. Halmen frembringer nemlig Isolation imellem Dyrene og Vognens Bund og Sider. Halm, siges der endvidere, kan forholdsvis længe være udsat for Væde, inden dets Elasticitet aldeles forsvinder,

og først naar det er aldeles gennem-
 vaadt, vil der finde en langsom Fordamp-
 ning Sted af den deri optagne Fugtighed.
 Den fugtige Varme, der er skadelig for
 Svinene, menes ogsaa at være mindre
 fremtrædende ved Brugen af Halm, end
 hvor der anvendes Sand. Idet Fordamp-
 ningen fra dette menes at foregaa langt
 hurtigere. For stadig at kunne holde
 Sandet køligt, vil desuden hyppige Over-
 hældninger være nødvendige, og disse maa
 forudsættes at ville medføre baade Ulej-
 lighed og Bekostning. Endelig vil man
 gjøre gjældende, at Svinet, naar det søger
 Hvile, helst vil ligge blødt og tørt, og at
 det altsaa lader sig antage, at dette Dyr
 kun holder af for en kort Tid ad Gan-
 gen at vælte sig i Dynd eller at ligge,
 hvor der er vaadt.

Saa meget til Belysning af disse to
 modstridende Anskuelser. Jeg tør ikke
 driste mig til, at ville bestemt afgjøre,
 hvilken der er den rette. Men det vilde
 vistnok være i Sagens Interesse, om der

ved Hjælp af Termometer o. s. v. foretoges nogle nøjagtige Undersøgelser, for at komme til Klarhed om, ved hvilken Slags Belægning der findes den største Varme blandt en Vognladning Svin. Man kunde muligvis paa denne Maade faa et ikke uvæsentligt Moment til Erkjendelse af, hvilken Belægning der bør foretrækkes, ligesom jeg tror, at der fra Jernbanens Side burde foretages lignende Undersøgelser for den hele Kvægtransports Vedkommende, idet jeg gaar ud fra, at man i flere Tilfælde lige som i dette vil faa modstridende Meninger at høre fra Forsendernes Side. Anvender man Sand, maa dette som sagt være frit for Sten; foretrækker man derimod at benytte Halm eller tør Tang til Bedækning af Vognbunden, vil Lejet deri blive bedst, naar man lægger det i skiftende Lag.

Saa snart Vognen er indrettet til at tage imod sin Ladning, maa man drive Dyrene ind deri med saa ringe Hast som mulig. Skulde noget Dyr af Flok-

ken være faldet paa Vejen til Stationen eller efter Ankomsten dertil være meget mat og ligge dorsk med hængende Hoved, bør man paa ingen Maade lade det afgaa med de andre, da der saa er Grund til at frygte for, at det vil være for svagt til levende at naa sit Bestemmelsessted.

Man bør til Vogtere under selve Transporten kun anvende paalidelige og kyndige Folk, og disse maa, saa ofte Lejlighed dertil gives, undersøge Kreaturerne Tilstand. Som bekjendt ville Svin gjerne ligge ned og tæt op til hverandre, og det er just denne Omstændighed, der er saa uheldig for svage Dyr, da de der ved let udsættes for at dø, enten ved den stærke Udvikling af Varme eller ogsaa ved at blive klemte ihjæl, idet de Andre lægge sig ovenpaa dem. Opdager Vogteren derfor, at et Dyr undervejs viser Tegn paa større Mathed, bør han om muligt lade det udtage af Vognen paa den nærmeste Station. At lade Svin tilbagelægge altfor store Vejstrækninger, uden

at de komme ud af Vognen, er om Sommeren i stærk Varme næppe raadeligt. Bestemt maa det fraraades, at ville forskaffe Svinene Kølighed i Vognen, ved at overhælde dem med koldt Vand. For et Øjeblik kan det nok svale, men der vil derefter udvikles en fugtig Hede om Dyrene, som er meget skadelig for disse.

Naar man har valgt et Sted til Overnatning, bør man sørge for, at Svinene hurtigst muligt blive udlæssede og faa saavel Vand som Æde.

Det kan nok lade sig gjøre, at fodre i Vognene, men det er dog ikke rigtig heldigt, da den ringe Plads let vil forhindre, at alle Dyrene komme til Trugene.

Skjøndt man ganske vist undertiden kan træffe paa Svin, som ere temmelig haardføre, gjør man vel i, at huske sig som en almindelig Regel, at disse Dyr maa henregnes til de mindst udholdende Dyr, hvor det gjælder om at udholde Be-

sværligheder og Savn ved en længere Transport i Jærnbanevogne.

Med Hensyn til **Hornkvæg**, da skal dette, saavel om Sommeren som om Vinteren helst sendes i lukkede Vogne, i hvilke Dyrene stedse ville være værnede mod Vejrligets Paavirkninger. Vognen bør være forsynet med et Lag Sand i Bunden, for at hindre, at Dyrene under Kjørselen falde omkuld, naar Gulvplanke-
 kerne ere blevne slimede af Gødningen. Man vil herved tillige opnaa, at Rystelsen af Vognen bliver mindre kjendelig for Dyrene, hvorved de uden Tvivl ville ængstes mindre og derfor ogsaa ville holde sig mere rolige under Transporten, ligesom man ogsaa derved vil opnaa, at de blive mindre ømme og stive i Ledene, end naar de staa paa Plankerne alene.

I en lukket Vogn skal Kvæget ikke bindes, da det staar bedre fast paa Benene, naar det er løst, og Dyrene befinde sig desuden bedst, ved ikke at

være tvungne til at staa i en og samme Stilling hele Vejen. Ethvert Stk. Kvæg i en lukket Vogn maa imidlertid til Brug ved Udlæsningen have et Reb lagt fast om sine Horn, dog saaledes, at Tampen af Rebet ogsaa er viklet om disse, for at den ikke skal slæbe efter Dyret. Beviklingen maa være saaledes, at man ikke udsætter sig for, at det ene Stk. Kvæg faar et af Hornene ind under det andets Hornreb.

Til Fastbinding af Kvæg i aabne Vogne maa det ligeledes anbefales, at benytte Hornreb, omviklede med Klude og af almindelig Tykkelse, da man ved Brugen af Rebgrimer let udsætter sig for, at det ene Kreatur faar et af sine Horn ind under Kindstykket paa Sidemandens Grime og, i sine Bestræbelser for atter at blive fri, beskadiger dennes Øjne. Er Grimetøjlen desuden bunden for kort, skamfiles let Dyrets Mule, da det i saa Fald sjældent holder Hovedet roligt. Vedkommende Stk. Kvæg vil

herved endvidere ofte blive tvunget til, at staa med Halsen bøjet tilbage, hvorved der tilføjes det Lidelser, dels ved at Blødet stiger det til Hovedet og dels ved at Musklerne paa dets Hals og Ryg blive stive og ømme.

Er der en Tyr i den lukkede Vogn, bør den anbringes ved en af Enderne og fastbindes, og er der et Stk. Ungkvæg, skal man ved Indlæsningen helst sætte dette sidst ind i Vognen. Benytter en Afsender en aaben Vogn til Kvæg, lider dette ved at være udsat for Vejrligets Paaavirkning, og desuden maa det bindes saa kort, at Dyret omtrent vil være nødt til, at staa i en og samme Stilling hele Vejen, hvorved det, især under en længere Transport, bliver baade ømt og stift i Ledene. I en lukket Vogn, hvis Bund er belagt med Sand, og hvor Dyrene staa løse, vil det sjældent ske; men skulde et Stk. Kvæg falde omkuld under Transporten, maa det selvfølgelig rejses op igjen snarest mulig,

naar man ikke vil udsætte det for, at blive traadt til Skamme af de andre Dyr. Selv om det faldne Stk. Kvæg kun kan rejses ved at foretage en hel Omlæsning af Vognen, maa det ubetinget tilraades, at en saadan finder Sted paa den nærmeste Station. Skal Kvæget opstaldes undervejs, gjør man rettest i, at lade det røre Benene en Smule, saa snart det er udlæstet, ligesom man selvfølgelig maa drage Omsorg for, at det forsynes med Vand og Foder.

Naar et enkelt Stk. Kvæg, og navnlig en Tyr skal befordres alene, bør dette helst ske i en lukket Vogn, da man derved undgaar den Risiko, at Dyret undervejs river sig løs og springer ud af Vognen; det bør da fastbindes saaledes, at det har Front i samme Retning, som Toget bevæger sig, hvorved det uden Tvivl befinder sig bedre, end naar det kører sidelængs. Skulde det vise sig meget uroligt, kan man lade et eller to af Skodderne til hver Side, nærmest ved Dyrets Hoved,

være trukne for, medens de øvrige maa staa aabne for Ventilationens Skyld. I Regelen plejer nemlig det dæmpede Daglys, at virke beroligende paa Dyrene.

Naar Kulden er stræng eller Vejret meget slet, maa man helst lade Skodderne paa de Vogne, hvori der befordres Kvæg, være lukkede paa Vindsiden, da Dyrene i modsat Fald ofte blive aldeles forkomne, og dette er særlig uheldigt med Hensyn til Malkekvæg.

Faar bør altid befordres i aaben Vogn med Faarenæt over, navnlig i den varmeste Tid af Aaret. Det vil være rettest undervejs at vande dem, naar Lejligheden tillader det. For Resten synes det at være de Dyr, som af alle Kreaturer bedst udholde de med Jærnbanetransport forbundne Besværligheder. Ved de danske Statsbaner er det ikke længer tilladt, at befordre Kvæg, Faar og Svin i de samme Vogne, med mindre de forskellige Dyr holdes fra hverandre ved Skillerum, da det, især

med Hensyn til Faar og Svin, har vi set sig meget upraktisk, at lade dem være blandede imellem hverandre. — I Regelen laa Svinene nemlig ned paa Bunden af Vognen, medens Faarene stode op imellem dem. Herved blev Luften holdt borte fra Svinene, der paa denne Maade bleve stærkt udmattede af Varmen. Som ovenfor berørt, udholde imidlertid Svin kun daarligt Varmen, og det vil derfor være indlysende, at man ved at befordre dem paa denne Vis, udsætter deres Liv for Fare. Heller ikke for Faarenes Vedkommende var en saadan Sammenblanding heldig, idet Svinene ofte tumlede saa stærkt omkring imellem dem, at man ingenlunde saa ganske sjældent i en saadan Vognladning fandt et eller flere Faar med brækkede Ben. Det gik nogenlunde an, at befordre Faar og Kvæg sammen; men det heldigste er afgjort, at de forskellige Slags Kreaturer, som beføres i samme Vogn, holdes fra hverandre ved Skillerum.

Med Hensyn til Transporten af **Heste**, da synes det, at Afsenderne af disse i Reglen ere langt omhyggeligere end Tilfældet er, hvor Talen kun er om Kvæg eller Svin. Den større Værdi, hvert Dyr repræsenterer, bidrager maaske ogsaa sit dertil. Ikke des mindre vilde det vistnok være heldigt, om man tog lidt mere Hensyn til Hestens Karakter og Naturel ved Jærnbanetransporter, end Tilfældet ofte er. Af Karakter er nemlig „den modige Hest“ yderst fejg. Den franske Militærforfatter, Baron d'Azemar, kalder i sit Værk „Om Rytteriet Fremtid“ endogsaa Hesten for „det fejgste af alle Dyr“. Dens Nervesystem taaler ikke meget, hvorfor ogsaa enhver usædvanlig Lyd ængster den, og alt Uvant indgyder den stor Skræk. Man vil ogsaa deraf kunne forstaa, hvor ilde Heste maa befinde sig under en Jærnbanetransport, hvor Vognens Rysten, Hjulenes Rullen, Dampbibens og Maskinens Larm i Forening nok skulle gjøre den mest stilfær-

dige Hest urolig. Naar Hesten kan se ud af Vognen under Transporten, er det heller ikke utroligt, at dens Nervesystem ogsaa angribes igjennem Synet, idet den nemlig stadig ser de forskjellige Gjenstande glide forbi Øjet i samme Retning. Man hører derfor næsten altid en voldsom Trampen og Sparken fra de Vogne, hvori der er Heste.

Endskjøndt de nævnte Ulamper naturligvis ikke lade sig fjerne, og Hestens Naturel altid maa gjøre den følsom for Ubehagelighederne ved en Jærnbaneltransport, er jeg dog tilbøjelig til at tro, at Afsenderne kunne gjøre en Del til Bero-
 ligelse for deres Dyr. Først vil jeg da tilraade, at dække Bunden i Vognen med et 2—4 Tommer tykt Lag Sand, hvorved Plankerne hindres i at blive glatte, og hvorved Hesten ikke alene kommer til at staa mere sikkert paa sine Ben, men ogsaa selv vil faa en Følelse af, at det er Tilfældet. Den vil herved tillige nærke mindre til Vognens Rysten og hel-

ler ikke blive saa stiv i Ledene, som naar den især i længere Tid, skal staa paa Plankerne alene.

Ved Indlæsningen bør man drage Omsorg for, at de Heste, som tidligere have staaet ved Siden af hinanden i Stalden, ogsaa komme til at staa ved hinandens Side i Vognen. Ved Udlæsningen bør man helst lade de Heste følge efter hinanden, som have staaet sammen, da man derved vil undgaa Urolighed blandt den tilbageværende Ladning. Man maa sørge for, at Hestene ikke ere bundne med hverken for lang eller med for kort Grimetøjle; er Grimetøjlen nemlig altfor lang, kan Hesten række Halsen for langt ud af Lugen og ved at kaste med Nakken slaa sig slemt imod Lugekarmens øverste Kant. Man har ved nogle af de Uheld med dødelig Udgang, som ere indtrufne ved Transport af Heste paa Statsbanerne, udtalt den Mening, at Hestene ere bleve kvalte i

Grimerne, ved at skride ud og falde omkuld paa Gulvplankerne. Mulig lod dog Aarsagen til Faldet sig ogsaa søge i, at Hestene ere blevne bedøvede, ved at støde Nakken imod Lugekarmen.

Bestemt maa det fraraades, at ville tvinge Hesten til, at holde sig rolig i Vognen, ved at benytte Grimetøjlen som en Slags Bremse, der lægges omkring Dyrets Næse med „et Nik“, hvorved Tøjlen virker som en Rendeløkke. Istedetfor at virke beroligende, vil dette Middel snarere have en ganske modsat Virkning, især naar det anvendes paa en ængstelig og nervøs Hest, og man risikerer derved let, at skamfile Dyrets Næse og Hage, ligesom ogsaa Tøjlen, ved at være anbragt over Dyrets Næsebor, sammensnører disse og derved besværliggjør Aandedrættet.

Der skal, som ovenfor sagt, ikke gjerne være mere end 6 Heste i en dansk Vogn, og findes der blandt Hestene et Dyr, som er meget uroligt, gjør man rettest

i, at anbringe det paa Fløjen. Man har undertiden søgt, at anbringe en saadan Urostifter i Midten af Vognen; men derved opnaaede man i Reglen kun, at den gjorde de andre Heste urolige, ved enten at slaa dem eller ved at trykke sig op imod dem. Anbragt paa Fløjen, kan den kun slaa til den ene Side, medens den næppe vil kunne trykke de øvrige 5 Heste til Siden. Skulde en Hest falde omkuld undervejs, maa den naturligvis rejses paa Benene igjen, saa snart det paa nogen Maade lader sig gjøre, og man bør under ingen Omstændigheder slaa sig til Ro med den Tanke, at den nok vil blive liggende stille. I varmt Vejr bør man vande Hestene undervejs, hvor Lejlighed dertil gives, og da især hvor Talen er om, at befordre dem en længere Strækning.

Naar man opstalter Hestene, bør man forinden røre dem lidt enten i Skridt eller jævn Trav, ligesom det ogsaa vil være heldigt, at gnide dem stærkt op ad

Benene og under Bugen med en Halmvisk, for at fremme Blodomløbet.

Med Hensyn til Forsendelsen af **Smaakreaturer** maa det anbefales, at anbringe dem i en med Halm forsynet Trækasse, som, med Undtagelse af Bunden og det Halve af Siderne, bestaar af Træmer; kun paa kortere Strækninger vil det kunne lade sig gjøre, at befordre dem i Sække eller Kasser med smaa Luft huller. Benene paa de Kreaturer, som befordres synebundne i Pakvognene, bør under Baandene være omviklede med Klude, for at undgaa Skamfilning og for ikke at tilføje Dyrene unødvendige Lidelser.

I denne Vejledning, som jeg haaber vil være til lidt Nytte for Forsenderne og for Funktionærerne ved de danske Jærnbaner, har jeg samlet de lagttagelser, som have frembudt sig under mine Tjeneste-

forhold, og som ere komne frem ved Samtale og Raadførsel med kyndige Folk. Kvæg- og Hestetransport har nu saa stor Vigtighed, at alle maa ønske, at den sker paa den for Mennesker og Dyr bedste Maade. Jeg har derfor kortelig søgt, at vise de Fejl, hvori man i Almindelighed mest gjør sig skyldig paa dette Omraade, idet jeg gaar ud fra, at en Del af dem let og uden Bekostning undgaaes, naar de først ere paaviste, ved at bruge lidt Eftertanke og ved at vise Omhu for Dyrene. Mine Bemærkninger skulle imidlertid ikke være nogen Bebrejdelse imod Nogen; kun et venligt Erindringsord. Men lige saa meget som jeg tilraader og kræver, at man skal vise Omhu for Dyrene, medens de føres fra Sted til andet ad Jærnbanen, lige saa meget advarer jeg imod, at være altfor smaalig eller altfor nænsom i de Hensyn, man tager overfor Dyrene, thi derved vilde man uden Nødvendighed besværliggjøre Transporten.

